

BREU HISTÒRIA DEL PSUC A CORNELLÀ DE LLOBREGAT (1936-1939)

1.- Antecedents: 1931-1936

Resultats de les eleccions municipals de 12 d'abril de 1931. La majoria municipal lerrouxista del Partit Republicà Radical (PRR) que en resultà, va ser formada per nou consellers (598 vots). Per contra, la Candidatura Administrativa i Popular va sumar-ne quatre (264 vots) i la del Partit Catalanista Republicà (PCR) tan sols un (202 vots) (total 1.064 vots). **Alcalde, Llorenç Marigó Poblet del PRR (elegit abril 1931-gener 1934).**

El dia 14 d'abril de 1931 la primera autoritat municipal republicana Llorenç Marigó Poblet convidà la ciutadania, que s'havia aplegat espontàniament davant de l'edifici consistorial -*“La proclamación de la República federal española fue acogida en Cornellà de Llobregat con un entusiasmo indescriptible, al extremo de que fábricas, talleres y establecimientos cerraron sus puertas y el pueblo en masa se dirigió al Ayuntamiento para contemplar en el asta el pabellón nacional federal. “La Vanguardia”, 21 d'abril de 1931-*, l'indret conegut fins aleshores com plaça de la Constitució passà a anomenar-se des d'aquell moment plaça de la República.

A Cornellà de Llobregat, la influència del Partit Comunista de Catalunya (PCC) i del Bloc Obrer i Camperol (BOC), tant pel que fa al nombre d'afiliats com al protagonisme polític, va ser força minsa, si més no fins a l'esclat del conflicte bèl·lic.

Cronològicament, la introducció del marxisme va correspondre a la Federació Catalana del Partit Comunista d'Espanya (FC-PCE) (Federació Comunista Catalano-Balear), que si bé durant la dictadura havia mantingut una cèl·lula clandestina, no fou fins als primers mesos de règim republicà que es va donar a conèixer públicament, sota la presidència de Modest Gimeno Argon i a partir de 1933 d'Antoni Senserrich Llivina com a agrupació política cornellanenca del PCC (adherit a la Secció Espanyola de la Internacional Comunista (IC)). Val a dir que al llarg del període republicà, el partit comunista, representant a Catalunya de la IC, tingué un nombre de militants sempre molt escàs. Quan celebrà el 1r Congrés, l'octubre de 1933, comptava amb vuit-cents militants i una implantació territorial molt reduïda, 18 poblacions catalanes, de les quals només dues de la comarca: Sant Just Desvern i Cornellà de Llobregat.

Tot i l'escassa organització present a Cornellà de Llobregat, els comunistes del PCE plantejaren des dels primers mesos de República una oposició frontal i virulenta al nou règim. Per als militants comunistes, el 14 d'abril no havia deixat d'ésser la data de naixement d'una nova superestructura política al servei de l'explotació dels treballadors, per la qual cosa centraren els atacs més furibunds contra el nou Ajuntament republicà. La campanya dels comunistes de Cornellà de Llobregat té com a bandera la denúncia dels republicans que són a l'Ajuntament, a qui acusen d'haver col·laborat amb la dictadura i d'haver romàs passius quan els esdeveniments de la sublevació de Jaca (Osca) dels capitans Fermín Galán Rodríguez i Ángel García Hernández. Amb tot, és la figura del nou alcalde Llorenç Marigó Poblet, l'objectiu dels comunistes. El presenten com l'home del comte Güell, perquè aquest industrial li havia donat suport l'any 1919 quan fou detingut arran de la vaga de La Canadenca, i l'acusen de constituir grups armats en contra dels obrers.

Segons el full volant *“A los trabajadores de Cornellà”*, distribuït a Cornellà de Llobregat pel PCE el 23 d'agost de 1931: *“...los gobernantes republicanos, con mucho mayor saña que la dictadura de Primo de Rivera-Martínez Anido clausuran sindicatos obreros, encarcelan a sus mejores militantes, ametrallan a las mujeres y a los niños, asesinan a bayonetazos a los comunistas -caso de Sevilla- y arman bandas de pistoleros “libres” rebautizadas de “guardas*

cívicas” para matar a los obreros comunistas y anarquistas -caso de Bilbao-. Los gobernantes republicanos dejan en libertad al Rey, protegen los conventos contra la ira justa del pueblo, dejan la tierra a los terratenientes, sostienen a los generales reaccionarios al frente del ejército, permiten que en Navarra se armen las guerrillas de fanáticos del clero para dar un Golpe de Estado, mantiene los monopolios, etc. Así el balance del período de gobierno de los hombres que están en el poder por la voluntad del pueblo es enteramente reaccionario y contrarrevolucionario. Al pueblo que pide pan y libertad se le contesta con la Guardia Civil, mientras se protege la reacción clerical militarista y capitalista”.

Quant al BOC, partit marxista fundat a Barcelona l'any 1930 a partir de la convergència de militants dissidents de la línia marcada per la IC, val a dir que malgrat l'existència d'ençà 1931 d'una reduïdíssima cèl·lula cornellanenca que s'integrava als vint-i-sis militants d'aquesta organització en el conjunt de la comarca, hom no n'ha constatat l'existència d'una agrupació legalitzada fins a l'any 1933, en què vint afiliats *“tots els qual tenen bons antecedents...”*, segons que informa l'alcaldia al governador civil, es donen a conèixer com a entitat pública, tot coincidint en el temps amb la fundació de la tercera força política de caire marxista: la Unió Socialista de Catalunya (USC), partit polític format a la nostra ciutat a partir d'una escissió del sector més esquerrà de l'Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) local, la secció cornellanenca del qual va ser present amb dos delegats en el 2º Congrés d'aquest partit celebrat l'abril de 1933 a Mataró.

A partir de 1933, però s'inicià un procés de fusió entre la USC i la Federació Catalana del Partit Socialista Obrer Espanyol (PSOE) (FC-PSOE) que acabà concretant-se momentàniament amb la creació el mes de juliol de 1933 d'una nova organització que rebia el nom d'USC (FC-PSOE), fet que comportava l'acceptació de la fusió per part del germà gran, la USC, de la Unió General de Treballadors (UGT) com a central sindical, la qual cosa havia de conduir a una revitalització de la central sindical socialista i al suport d'aquest sindicat a les llistes col·ligades de la USC i ERC (amb presència inclosa d'uguetistes en les llistes electorals) en els comicis electorals legislatius del mes de novembre i en les eleccions municipals de gener de 1934.

Fins a l'any 1934 no tenim cap referència d'una organització sindical cornellanenca relacionada amb la UGT. Fou en aquell any que es constituí un anomenat Sindicat d'Oficis Varis, articulat al Secretariat Regional d'aquella central sindical socialista. Possiblement, aquesta organització sindical havia estat endegada pels militants de la USC, els mateixos que a les primeries de 1936 eren al capdavant de la Societat de Professions i Oficis Varis de la Unió General de Sindicats Obrers de Catalunya (UGSOC).

A l'abril de 1934 durant la celebració del 3º Congrés Regional de la UGT al cinema Walkyria de Barcelona es produeix una discussió interna i arran d'aquest trencament aparegué la competència sindical entre els seguidors del socialisme, perquè els homes de la USC, a més d'abandonar la UGT, fundaren la UGSOC. La USC de Cornellà de Llobregat impulsà el nou sindicat. Tot i haver nascut amb voluntat d'independència respecte als partits polítics, la UGSOC, orgànicament, va córrer paral·lela a l'estructura de la USC: Jaume Lloret Bonada, ocupava la presidència d'ambdues organitzacions a Cornellà de Llobregat.

Resultats de les eleccions municipals de 14 de gener de 1934. El 36,09% dels vots emesos obtinguts per ERC (1.061) li van permetre gaudir de deu consellers del seu partit, més el suport del representant de la USC, constituït dins del plenari municipal en grup polític independent, el qual, tanmateix, havia sortit elegit inclòs en la candidatura d'ERC. El 35,00% (1.029) assolit pel PRR els permetré ocupar cinc llocs que restaven per completar el total de consellers del plenari municipal. La tercera força política fou la Lliga Catalana (LIC) amb el 24,22% (712) dels sufragis i, finalment, ja molt per sota, el PCC, que assolí el 2,79% (82 vots), i el Front Obrer, candidatura

promoguda pel BOC, que s'hagué de conformar amb l'1,05% (31 vots) de les paperetes emeses, més 14 vots en blanc i 11 nuls (total 2.940 vots). **Alcalde, Isidor Coma Fabré d'ERC (elegit febrer-octubre 1934 i febrer-juliol 1936).**

Arran dels "Fets d'Octubre", 6 d'octubre de 1934, el Consistori seria dissolt i el PRR assumiria el Govern del municipi, ERC i USC no tornarien a l'Ajuntament fins el triomf de la coalició electoral d'esquerres, Front d'Esquerres de Catalunya (FEC), juliol 1936. Els membres de la majoria municipal foren destituïts i posteriorment traslladats per manament de l'autoritat militar a l'Uruguai, vaixell habilitat com a presó ancorat al port de Barcelona. Els escons de la majoria municipal a l'Ajuntament de Cornellà de Llobregat, doncs, foren ocupats per membres del PRR. **En conseqüència, qui fins aleshores havia estat cap de l'oposició del PRR, Llorenç Marigó Poblet, fou nomenat novament alcalde (maig 1935-febrer 1936), es va constituir un nou plenari municipal el 2 de maig de 1935, segons el Decret de la Generalitat de Catalunya de 26 d'abril de 1935.**

Al cap d'uns mesos les tornes canviaren. Arran de les eleccions generals del 16 de febrer de 1936, la majoria municipal d'ERC i USC destituïda el 6 d'octubre de 1934 es reintegrà a l'Ajuntament. A les eleccions generals de 16 de febrer de 1936, a Cornellà de Llobregat, guanya el FEC amb 2.247 vots, 66,84%.

Cronològicament, no tornem a disposar de referències a la UGT cornellanenca fins a 1936. A les primeries d'aquell any, moment en què ja ha estat iniciat el procés de reingrés de la UGSOC a la UGT. Es tracta d'una secció de jornalers de la terra, possiblement el Sindicat de Treballadors del Camp (STC) -la raó per la qual considerem versemblant que es tracti d'aquest sindicat és la coincidència de Lleó Hernández Peñalver en la presidència d'ambdues entitats en 1936-, les reclamacions i objectius de la qual se centraren en la reivindicació de feina i en l'organització de llistes de col·locació per no condemnar els jornalers agraris a la marginalitat respecte al gruix dels treballadors industrials. De manera que els cornellanencs que endegaren van refundar en 1936 la UGT local, tant se val afiliats al Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) o a l'ERC, tenien un passat sindical cenetista (com el cas de Bonaventura Ribas Coca i Joan Alcoberro Mayor).

2.- Fundació del PSUC: 1936

Al mes de juliol es produeix la sublevació militar contra el Govern de la República. Però la dinàmica revolucionària que esclatà arran de la sublevació militar desbordà el sistema polític constituït i les institucions catalanes restaren superades per l'acció al carrer de les organitzacions obreres, prioritàriament la Confederació Nacional del Treball (CNT). A destacar el protagonisme dels primers dies del Comitè Local de Defensa (Comitè Revolucionari) prolongació del Comitè Local de Milícies Antifeixistes (CLMA) -organització configurada per les diferents forces polítiques i sindicals però dominada bàsicament pels anarquistes-.

Oficialment el PSUC es funda el 23 de juliol a partir de la fusió de la USC, la FC-PSOE, el PCC i el Partit Català Proletari (PCP). El nou partit compta entre 5.000-6.000 militants a tot Catalunya. Segons el dirigent del PSUC, Miguel Núñez González: *"El PSUC, nace como partido antifascista, como organizador y dinamizador de las luchas por la libertades políticas sociales y nacionales, individuales y colectivas. Nace el PSUC, en el grave momento histórico del alzamiento del general Franco y de los militares traidores a la República, contra la democracia española, contra el Estatuto de Cataluña, que libremente habían elegido nuestros pueblos. Nace el PSUC con un espíritu plural, unitario, abierto a la más amplia participación ciudadana, solidario con los pueblos de España, con las fuerzas democráticas y antifascista de Europa y de todo el mundo"*.

A Cornellà de Llobregat consten com a membres fundadors: Bonaventura Ribas Coca, Josep Duran Campderròs, Josep Teixidó Vila, Jaume Lloret Bonada, Joan Alcoberro Mayor, Carme Forgas Pahissa,...

Carme Forgas Pahissa explica en el seu testimoni: *“Quan hi va haver la fusió de cara a formar el PSUC, jo ja hi militava al PCC. En aquella època fins i tot dins de l’organització les dones teníem problemes per accedir a l’escola del partit, reservada gairebé de forma exclusiva als companys. Però vaig aconseguir d’entrar-hi i, al cap d’uns mesos, m’assignaren la secretaria d’organització local”*.

El dia 20 de juliol de 1936, el PSUC i la UGT ocuparen, el Patronat Obrer (Patronat Cultural i Recreatiu) i hi hissaren la bandera comunista. L’edifici esdevingué seu de la Casa del Poble per raó de la incautació d’una entitat que, en paraules dels dirigents d’ambdues organitzacions, era *“en poder dels cacics del poble, tota vegada que convivia els elements de la LIC i els de l’Institut Agrícola Català de Sant Isidre (IACSI) i havent desaparegut la personalitat jurídica per obra de la revolució que ells mateixos varen provocar”*.

Arguments semblants als utilitzats per l’organització satèl·lit de les anteriors, les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya (JSUC), en ocupar al cap de pocs dies l’edificació de Can Gaya. D’igual manera, hom té constància de la incautació d’una casa-torre al barri del Pedró, situada en la cantonada de la carretera d’Esplugues i el carrer Marià Benlliure, per part del PSUC a fi d’ubicar-hi les JSUC. El Palau de Can Mercader fou ocupat pels membres del PSUC, que s’hi atrinxeraren i, malgrat alguns tiroteigs amb integrants d’alguns escamots de la CNT-FAI (Federació Anarquista Ibèrica) provinent de La Torrassa, aconseguiren d’evitar-ne el saqueig de béns.

Constituït un nou plenari municipal el 27 de juliol de 1936 d’acord amb el Decret emès pel conseller de Governació de la Generalitat de Catalunya de 22 del mateix mes. En funció d’allò decretat, el Govern municipal havia de constituir-se amb setze consellers, nou d’ERC i set del PSUC, tot fent-hi cessar els que procedien de partits polítics que no haguessin pertangut al FEC. **Sorprenentment, però, el fins aleshores conseller en cap (1r tinent d’alcalde), Amadeu Fabrés Sardà, abandonava ERC i passava a ocupar l’alcaldia (juliol-octubre 1936) en representació del nou partit comunista (PSUC).** Tanmateix, ERC es reservà la titularitat de les regidories.

A l’esclat de l’aixecament militar es forma una columna de milicians voluntaris formada pel recent naixent PSUC que surt al front d’Aragó el 25 de juliol. I, mesos més tard, s’organitzà una centúria formada per voluntaris (entre 110 i 130) de diversos pobles de la comarca, una bona part dels membres de la qual, però, eren cornellanencs (entre 60 i 80, o superior) afiliats al PSUC local. La columna, anomenada *“Guerrillers del Baix Llobregat”* (*“Guerrillers Rojos del Baix Llobregat”*, en d’altres fonts) sortí cap al front d’Aragó el 20 de novembre de 1936.

A Cornellà de Llobregat es va constituir un nou Consell (plenari) municipal que, segons el Decret de la Generalitat de Catalunya de 9 d’octubre de 1936, en consonància a la població censada, havia de formar-se en base als criteris de proporcionalitat político-sindicals (unitari de totes les forces antifeixistes) amb què s’havia creat el nou Govern de Catalunya. Així, com a població situada entre les de 5.000-10.000 habitants, li corresponien 22 consellers, amb la següent proporció: 6 d’ERC, 6 de la CNT, 4 del PSUC, 2 de la Unió de Rabassaires i Altres Cultivadors del Camp de Catalunya (UdR), 2 d’Acció Catalana Republicana (ACR) i 2 del Partit Obrer d’Unificació Marxista (POUM). Ara, però l’absència d’organització local de les tres darreres sigles polítiques esmentades en la sèrie determinà que el plenari municipal fos constituït amb 8 consellers d’ERC, 8 de la CNT i 6 del PSUC, posteriorment, s’integren els 2

consellers de la UdR, gener-maig 1937. **Alcaldes, Amadeu Fabrès Sardà del PSUC (octubre 1936-setembre 1937) i Lope Insa Canut d'ERC (setembre-desembre 1937).**

El 17 de desembre de 1936 el PSUC entra a formar part del Govern de Catalunya esdevenint la força capaç de fer aplicar a nivell local totes i cadascuna de les disposicions de la Generalitat de Catalunya. I ho aconseguí des d'una situació de força creixent (augment d'afiliació de la UGT, participació en la direcció de la Col·lectivitat de Treballadors de la Terra (CTT) (UGT-CNT) i en els diferents comitès de fàbrica, etc.). Alhora, el fet d'esdevenir el braç executor de la normalització que impulsava el Govern de Catalunya va actuar en benefici seu, perquè la pràctica política moderada dels comunistes facilità la incorporació al partit (PSUC) d'un sector de l'electorat natural d'ERC i, a través de les JSUC, d'un ampli ventall de jovent català i catalanista.

Crisis municipal arran del control de les Patrulles de Control, febrer 1937. Amb acusacions d'arbitrarietat en el desenvolupament de les seves funcions pel que fa a l'emissió d'ordres de detenció o alliberament de ciutadans i de comportament antirevolucionari, els milicians (armats) de Cornellà de Llobregat, amb el suport de la CNT, exigiren la dimissió de conseller municipal de Seguretat Interior i Defensa (Governació) Jaume Boada Ambrós, membre d'ERC. El primer assalt d'aquesta crisi es tancà amb la ratificació del responsable de la Comissió per part de republicans i comunistes. El mes de març, la Generalitat de Catalunya es decidí a eliminar les Patrulles de Control. També a Cornellà de Llobregat els militants comunistes del PSUC, els joves de les JSUC i la UGT, amb l'acompanyament d'ERC i EC, és a dir els integrants de la Secció Local del Comitè Català Pro-Exèrcit Popular Regular (SL-CCPEPR) van ser els encarregats d'endegar en aquell mateix mes de febrer-març de 1937 la primera campanya en pro que la crida a files què es dugués a terme de forma immediata i perquè els diferents partits polítics intensifiquessin la instrucció militar dels seus afiliats. L'11 de març de 1937, un comunicat conjunt de la UGT, JSUC i PSUC reclamava la incorporació voluntària de les lleves dels anys 1932 a 1936, és a dir la dels cornellanencs nascuts entre 1911 i 1915 (328 sense descomptar els exclosos del servei militar), per tal que servissin com a exemple de responsabilitat davant del moment tràgic que es vivia.

És el cas de diversos treballadors de l'Ajuntament, lligats a l'ERC i el PSUC, que, en anar-se'n al front voluntàriament el març de 1937, critiquen públicament i fan lectura al plenari municipal de l'Ajuntament d'un text en què es denuncia *"...la incapacitat derivada d'aquells homes que fan la revolució individual, amb el nom de col·lectiva, fent la feina pel seu compte sense organització ni disciplina, no preveient que hem arribat al caos econòmic social que tenim en l'estat present. Nosaltres fem constar aquí (es refereix al text que sotasignen) la nostra més enèrgica protesta contra el sabotejadors de la tasca revolucionària que només l'entenen fent-la a crits i a trets. Per tots aquests motius... marxarem a fer front a un enemic que encara que és innoble i traïdor, dona la cara per a lluitar, i preferim això que lluitar contra un enemic emboscat a casa nostra i per tot arreu, amb la cara tapada i donant-se el nom d'antifeixista, Mort amb ells?"* -d'entre els signants Italo Frangioni Donatti, dirigent d'ERC i futur president del Sindicat-Agrupació d'Empleats i Obrers Municipals de la UGT, 1938 i Joan Alcoberro Mayor, dirigent del PSUC, de la UGT i conseller municipal, 1936-.

Dues són les claus de volta que expliquen la ràpida implantació del PSUC: la primera rau en la mateixa especificitat com a partit i la segona en la tàctica i en l'estratègia amb què afrontà els primers mesos de guerra. Aquest partit marxista de nova planta havia estat el resultat de la convergència plural en el mateix mes de juliol de 1936 de quatre partits polítics, tots ells d'inspiració marxista, on predominaven els plantejaments del dret a l'autodeterminació de la nació catalana. Dos d'aquests partits, el PCC i la USC, gaudien d'organització a Cornellà de Llobregat d'ençà feia anys i, a més, la USC mantenia estretes relacions amb ERC perquè havia

estat creada per antics militants republicans i en coalició amb ells s'havia assolit la victòria en les eleccions municipals de gener de 1934. Els altres dos partits constituents del PSUC foren el PCP i la FC-PSOE, ambdós, però, sense implantació a Cornellà de Llobregat. La segona raó amb la qual interpretar l'èxit del PSUC (en el tercer trimestre de 1937 el partit tenia 1.698 militants al Baix Llobregat, dels quals 229 corresponien a Cornellà de Llobregat que era la població on n'hi havia més -*Població: Cornellà de Llobregat. Habitants: 8.757. Militants: 229. "Principals organitzacions locals (31 de desembre de 1937) Font: "Estadísticas del PSUC" Archivo Histórico de PCE"*-) rau inicialment en el fet que els seus militants, molts dels quals gaudien d'experiència sindical, foren els únics que protagonitzaren algunes temptatives capaces de contrarestar el poder al carrer dels anarquistes i frenar llurs excessos.

Paral·lelament, les JSUC organitzaren ben aviat mig centenar de joves. L'organització juvenil comunista, fins al moment que la demanda de joves per als fronts bèl·lics no en delmà el cens de militants, es mantingué molt activa, tant des del punt de vista propagandístic, a través de la revista local "*Konsomol*" (revista portaveu de les JSUC de Cornellà de Llobregat, de periodicitat quinzenal, publicada durant uns mesos de 1937), com amb la participació en campanyes d'ajut i solidaritat amb els combatents i els refugiats organitzades per la Secció Local del Socors Roig Internacional (SL-SRI) i en tasques solidàries (participació en treballs col·lectius agraris).

En data 5 d'abril de 1937, el Comitè Local de Dones Antifeixistes (CLDA) s'adreça a l'Ajuntament sol·licitant "*la casa del significat feixista Buxedes (es refereix a Gerard Buxedes Roig), que actualment compleix presó per desafecte a la República, per instal·lar-hi la Casa de la Dona que tan convé a Cornellà de Llobregat per poder organitzar d'una manera eficaç a totes les dones antifeixistes i preparar-les per el futur de llibertat que es presenta*".

Es potencia la formació d'una plataforma unitària d'organització del jovent, el resultat de la qual fou la creació en maig de 1937 del Front de la Joventut de Cornellà de Llobregat (FJ), format per la UGT, PSUC, EC, JSUC, Unió Social Club de Bàsquet Cornellà, Bàsquet Club Joventut, Rugby Club Cornellà i Atlètic Cornellà FC. S'havia fet realitat una nova instància de masses per expandir el principi estratègic d'ERC i els comunistes que postulava que la primera preocupació havia d'ésser guanyar la guerra. Posteriorment al mes de juliol, es posa en marxa el Comitè Local Pro-Esport Popular (CLPEP) format pel Rugby Club Cornellà, Atlètic Cornellà FC, Unió Social Club de Bàsquet Cornellà, Bàsquet Club Joventut, Penya Gamper, Unió (Agrupació) Ciclista Cornellà, Secció Excursionista i FJ.

El dia 6 de maig de 1937 "*Fets de Maig*", just en el moment que els enfrontaments barcelonins entre les forces polítiques que donaven suport al Govern de Catalunya d'una banda (UGT, EC, ERC i PSUC principalment i la CNT i el POUM d'altra) eren més intensos, els consellers del PSUC, ERC i UdR de Cornellà de Llobregat van aprovar per unanimitat un text en el qual es feia una crida al Govern de la Generalitat de Catalunya i a les organitzacions polítiques i sindicals en demanda de l'acabament de la lluita fratricida. El to conciliador i antibel·ligerant del text aprovat serví perquè posteriorment fos acceptat pel consellers anarquistes que havien estat absents de la sessió plenària en què s'havia presentat. "*Els consellers que sotasignen després d'haver examinat detingudament la situació crítica i tràgica que viu la classe treballadora de Catalunya, quina situació tenen el convenciment que ha estat provocada per elements infiltrats dintre les organitzacions antifeixistes amb la finalitat de provocar dintre de les mateixes, discòrdies i topades que poguessin produir una debilitat a la lluita contra l'enemic comú, el feixisme, estimen que es fa necessari que l'Ajuntament de Cornellà de Llobregat faci sentir el seu pensament davant el Govern constituït i de les organitzacions sindicals UGT i CNT i a tal efecte proposa a l'Ajuntament adopti els següents acords: 1r. Condemnar el moviment subversiu contra el Govern de Catalunya i les organitzacions autènticament antifeixistes provocat per elements sense responsabilitats. 2n. Comunicar al Govern de Catalunya i a les*

regionals de les centrals sindicals el ferm desig d'aquesta Corporació municipal que acabi immediatament i definitiva la lluita fratricida que existeix entre els treballadors conscients i que aquesta lluita sigui transformadora en una acció eficaç per a guanyar la guerra provocada per l'enemic comú de la classe treballadora, o sigui el feixisme. Reproducció del text, 6 maig de 1937.

Crisis municipal arran dels "Fets de Maig". Sobre les responsabilitats de les organitzacions polítiques locals durant els "Fets de Maig", els anarquistes argumentaren que a Cornellà de Llobregat no havien ocorregut actes reprovables i que el moviment de forces havia estat inspirat per la política antiobrera del moment. Per part del PSUC, el portaveu (conseller) Jaume Lloret Bonada hi argumentà: *"...que els companys de la CNT varen sortir al carrer amb un aire sospitos, aixecant barricades, incautant-se dels telèfons i amb la pretensió de fer-se amos del poble, en vista del qual varen sortir tots els partits, el PSUC, la UGT, l'ERC, la UdR i l'EC i en una paraula tots els qui consideraven perillosa l'actuació dels mateixos, però que llevat aquesta organització, tots estaven al costat del Govern legalment constituït acatant les seves ordres". Acta sessió plenària, 21 d'octubre de 1937.* Val a dir que la majoria de consellers tingué interès a palesar que la seva posició en favor de la destitució dels companys cenetistes no significava reobrir les hostilitats contra la CNT, sinó que esperaven poder col·laborar amb els seus substituïts. La negativa dels consellers de la CNT implicats en els esdeveniments del mes de maig a dimitir, perquè el fet és que finalment el sindicat anarcosindicalista acabà substituïnt els seus representants.

Segons el Decret de la Generalitat de Catalunya de 8 d'octubre de 1937 es va constituir un nou plenari municipal el 2 de desembre de 1937, absents els consellers d'ERC, el nou Ajuntament era format per cenetistes i comunistes. S'acorda per unanimitat en ambdues forces polítiques a l'hora d'elegir un company del PSUC com a alcalde i un anarcosindicalista com a segon alcalde i l'acord d'aixecar la incapacitació (destitució) dels consellers anarcosindicalistes tal com havia sol·licitat la Federació Local de Sindicats de la CNT (FLS-CNT), tot fent bo l'argument que si els consellers de la CNT que havien sortit al carrer durant aquells dies de maig de 1937 fou *"sense altra intenció que la de contenir el desbordament de l'element jove que podia produir-se"*. **Alcaldes, Jaume Lloret Bonada del PSUC (desembre 1937-novembre 1938) i Josep Berruezo Lloret de la CNT (novembre 1938-gener 1939).**

Un major protagonisme, però, era reservat a la UGT. La rellevància d'aquesta central sindical va córrer paral·lela a l'obligatorietat dels obrers de ser inscrits en un sindicat per poder treballar (que possibilità un increment de l'afiliació) i al protagonisme creixent del PSUC, organització política que la tutelà ideològicament de vell antuvi i la controlà políticament de forma absoluta a partir dels "Fets de Maig" de 1937. Quant a l'organització, la UGT local l'any 1938 era constituïda per dotze sindicats. La direcció de la UGT local era formada per Valerià Raposo Raposo, Pelai Altabàs Enciso, Josep Cerezo Costa, Marià Corbera i Baldiri Beltran Torà. Pel que fa a les presidències dels sindicats, gairebé totes (vuit) eren ocupades per afiliats al PSUC, partit majoritari a la UGT.

La clau de volta, doncs, de la política local durant aquell període va raure en el paper desenvolupat pel PSUC, que intentà la unitat d'acció amb la CNT, organització que aleshores ja era conscient de la seva reculada. Aquest binomi no implicà aleshores la desestabilització de l'equilibri polític a l'Ajuntament, ja que el creixement extraordinari del partit marxista s'havia fet sobre la base del camp social potencialment més proper a ERC. És per això que aquest partit sofrí una certa marginació i, fins i tot, una vegada reincorporat a les tasques municipals el mes d'abril de 1938 i aconseguida la rehabilitació del regidor de la UdR, va haver d'acceptar imperatius tan taxatius com ara la negativa de la majoria que cap dels seus consellers formés part de la Comissió Municipal de Governació.

El procés dels reemplaçaments culminà dues setmanes abans de l'entrada de l'exèrcit franquista a Cornellà de Llobregat i la caiguda de Barcelona. Derrotat l'exèrcit republicà a la "Batalla de l'Ebre", els mesos de juliol i agost de 1938, en la qual va participar, entre d'altres el jove cornellanec Numen Mestre Ferrando, Catalunya restava desguarnida: el 26 de gener de 1939 una columna de l'exèrcit franquista va ocupar Cornellà de Llobregat camí de Barcelona. Poques hores abans un bon nombre de ciutadans havien fugit camí de l'exili francès.

Per a Sebastià Piera Llobera, dirigent del PSUC: *"El PSUC nació en plena tormenta y eso le marcaría para siempre. La guerra dio a sus millitantes el complemento de combatientes, tan necesario para afrontar situaciones diversas, acontecimientos extraordinarios, que se irían reproduciendo a lo largo del siglo. El Ejército Popular había perdido la batalla de Cataluña y se retiraba a Francia y se llevaba con él, además de la derrota, el ramo de la dignidad antifacista. A su lado, se retiraba igualmente una gran parte de la población, la mayoría por convicciones republicanas incompatibles con el franquismo, otros representantes de las instituciones de la Generalitat y de los municipios"*.

3.- Altres dades d'interès per entendre la conjuntura política: 1931-1939

- De 1931 a 1939 va haver-hi a Cornellà de Llobregat dos consistoris presidits per alcaldes electes sortits d'eleccions municipals totalment democràtiques (Marigó i Coma), i d'altres quatre, per Decret o en situació excepcionals en el període de la Guerra Civil (Fabrès, Insa, Lloret i Berruezo).
- Proclamació de la República Catalana, 14 d'abril de 1931. Francesc Macià Llussà proclamà *"la República Catalana dins d'una Federació de Repúbliques Ibèriques"*.
- Proclamació de la 2a República Espanyola, 14 d'abril de 1931.
- Niceto Alcalá-Zamora Torres, president del Govern Provisional de la 2a República Espanyola, del 14 d'abril al 14 d'octubre de 1931.
- Govern de centre-esquerra, entre republicans i socialistes (bienni reformista), del 14 d'abril de 1931 al 12 de setembre de 1933.
- Francesc Macià Llussà, president de la República Catalana, del 15 al 28 d'abril de 1931.
- Restabliment de la Generalitat de Catalunya Provisional, 17 d'abril de 1931, presidida per Francesc Macià Llussà, del 28 d'abril de 1931 al 3 d'octubre de 1932.
- Eleccions generals (constituents) de 28 de juny de 1931.
- Referèndum de l'Estatut de Catalunya de 2 d'agost de 1931 a Cornellà de Llobregat: si, 1.859 vots; no, 5 vots; nuls 7 vots; abstencions 212; total 2.083 vots.
- Manuel Azaña Díaz, nou president del Govern Provisional de la 2a República Espanyola, del 14 d'octubre al 16 de desembre de 1931.
- Aprovació de la Constitució de la República Espanyola, 9 de desembre de 1931.
- Niceto Alcalá-Zamora Torres, president de la 2a República Espanyola, del 10 de desembre de 1931 al 7 d'abril de 1936.
- Cop d'Estat del general José Sanjurjo Sacanell, 10 d'agost de 1932.
- Aprovació de l'Estatut de Catalunya, 9 de setembre de 1932.
- Eleccions al Parlament de Catalunya de 20 de novembre de 1932.
- Francesc Macià Llussà, president de la Generalitat de Catalunya, del 14 de desembre de 1932 al 25 de desembre de 1933.
- Govern de centre-dreta, entre radicals i cedistes (bienni conservador -negre-), del 12 de setembre de 1933 al 19 de febrer de 1936.
- Eleccions generals de 19 de novembre de 1933.
- Mor el president Francesc Macià Llussà, 25 de desembre de 1933.
- Lluís Company Jover, nou president de la Generalitat de Catalunya, de l'1 de gener al 7 d'octubre de 1934 i del 4 de març de 1936 al 15 d'octubre de 1940.
- Suspensió de l'Estatut de Catalunya, 2 de gener de 1935.

- Eleccions generals de 16 de febrer de 1936.
- Abans i després del triomf electoral del Front Popular, 16 de febrer de 1936, les dretes juntament amb una part dels militars, majoritàriament generals i oficials de dretes, reaccionaris i monàrquics, comencen els plans de les conspiracions colpistes, “*cop de força*”, sublevacions militars, “*moviments militars*”, alçaments militars, cop militar, pronunciaments, aixecaments i cop d’Estat, fins a l’esclat de la Guerra Civil.
- Diego Martínez Barrio, nou president (interí) de la 2a República Espanyola, del 7 d’abril al 10 de maig de 1936.
- Govern del Front Popular i durant la Guerra Civil, entre republicans, nacionalistes, anarquistes, socialistes i comunistes, del 19 de febrer de 1936 al 26 de març de 1939.
- Restabliment de l’Estatut de Catalunya, 9 de maig de 1936.
- Manuel Azaña Díaz, nou president de la 2a República Espanyola, del 10 de maig de 1936 al 27 de febrer de 1939.
- Cop d’Estat del general Emilio Mola Vidal, 17 de juliol de 1936.
- Inici de la Guerra Civil amb la sublevació de les guarnicions del protectorat espanyol del Marroc, 17 de juliol de 1936 i de les guarnicions peninsulars i dels arxipèlags, 18 i 19 de juliol de 1936.
- El PSUC des del seu naixement forma part de quasi tots els governs de Catalunya, des de finals de juliol de 1936 fins al final de la guerra, 1939.
- 1a Conferència Nacional del PSUC a Barcelona, 24 de juliol de 1937.
- Derogació de l’Estatut de Catalunya, per part de l’Alzamiento Nacional, 8 d’abril de 1938.
- Batalla de l’Ebre, del 25 de juliol al 16 de novembre de 1938.
- Comiat de les Brigades Internacionals a Barcelona, 28 d’octubre de 1938.
- Les tropes franquistes ocupen totalment Catalunya, 10 de febrer de 1939.
- 1r Comitè Central del PSUC a l’exili, 2 i 3 de març de 1939, París (França). Joan Comorera Soler declara “*el PSUC no serà mai un partit d’emigració*”.
- Finalització de la Guerra Civil, últim part de guerra signat pel general Francisco Franco Bahamonde, 1 d’abril de 1939.
- Inici de la 2a Guerra Mundial, Alemanya envaeix Polònia, 1 de setembre de 1939.

4.- Relació de consellers i conselleres municipals del PSUC durant el període de juliol de 1936 a gener de 1939

Agustín Espert, Vicenta; abril 1938-gener 1939. **Alcoberro Mayor, Joan**; octubre 1936-desembre 1937. **Alcocer Martínez, Josep**; juliol-octubre 1936. **Borràs Sacasas, Josep**; abril-novembre 1938. **Cerezo Costa, Josep**; novembre 1938-gener 1939. **Costa Riu, Josep**; octubre-desembre 1937 i desembre 1937-abril 1938. **Dolcet Selva, Ramon**; desembre 1937-novembre 1938. **Fabrès Sardà, Amadeu**; *alcalde* juliol-octubre 1936 i octubre 1936-setembre 1937. **Gili Arbós, Antoni**; abril-novembre 1938. **Giralt Torreblanca, Antoni**; juliol-octubre 1936 i desembre 1937-abril 1938. **Hernández Peñalver, Lleó**; gener-desembre 1937 i desembre 1937-abril 1938. **Llorens Gascon, Esteve**; juliol-octubre 1936 i octubre 1936-desembre 1937. **Llorens Pujol, Alexandre**; desembre 1937-abril 1938. **Lloret Bonada, Jaume**; juliol-octubre 1936, octubre 1936-desembre 1937 i novembre 1938-gener 1939. *Alcalde* desembre 1937-novembre 1938. **Navales Fuentes, Manuel**; juliol-octubre 1936 i abril 1938-gener 1939. **Ribas Coca, Bonaventura**; octubre 1936-desembre 1937. **Ricart Cebrian, Manuel**; novembre 1938-gener 1939. **Saladrigas Cuscó, Jaume**; novembre 1938-gener 1939. **Senserrich Llivina, Antoni**; juliol 1936-.... **Teixidó Vila, Josep**; juliol-octubre 1936 i octubre 1936-gener 1937.

5.- Bibliografia consultada

- “La segona República i la Guerra Civil a Cornellà de Llobregat. Aproximació a una realitat”, Gregorio Gutiérrez Ortalà i Joan Tardà Coma; dins de “Cornellà de Llobregat. Estudis d’història”, AAVV, Cornellà de Llobregat, Ajuntament de Cornellà de Llobregat, 1986
- “Pagesos, obrers, ciutadans. Història de Cornellà de Llobregat”, AAVV, Cornellà de Llobregat, Expres Serveis, 1993
- “Cornellanencs”, Joan Tardà Coma, Cornellà de Llobregat, Ajuntament de Cornellà de Llobregat, juny 1996
- “La llarga nit del franquisme, 1936-1965”, Josep Benet Morell, Antoni Galícia Cases, Joaquim Junyent Sonet i Oleguer Bellavista Bou; dins del catàleg de l’exposició “Cornellà sota el franquisme. Del 22 de novembre de 1998 al 23 de maig de 1999”, comissari Joan Tardà Coma, Cornellà de Llobregat, Ajuntament de Cornellà de Llobregat, 1999
- “Gent del PSUC. La lluita per la llibertat, la democràcia i el socialisme a Catalunya”. Del 18 de desembre de 1998 al 21 de març de 1999, AAVV, catàleg de l’exposició, comissari Antoni Segarra Torres, Barcelona, Fundació Nous Horitzons, 1999
- “República, revolució i guerra (Cornellà de Llobregat, 1931-1939)”, Joan Tardà Coma, Cornellà de Llobregat, Col·lecció “Llibres de l’Avenç de Cornellà” núm. 1, abril 2000
- “La presència femenina als consells municipals al Baix Llobregat entre 1934 y 1939. El símptoma d’un fenomen?”, Cristina Borderías Mondéjar; dins de “Les dones i la història al Baix Llobregat II”, Barcelona, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 2002
- “Peatonos de la historia del Baix Llobregat (testimonios y biografías)”, AAVV, Cornellà de Llobregat, Associació per a la Memòria Històrica i Democràtica del Baix Llobregat, octubre 2006
- “Cuadro 3: principales organizaciones locales (31-XII-1937) F.: “Estadísticas del PSUC” Archivo Histórico del PCE, Universidad Complutense (Madrid), Fondos de Cataluña, Film XVII, Apartado 216”, José L. Martín Ramos; dins de “La afiliación del PSUC durante la guerra civil (1936-1939): volumen, distribución territorial y composición social”, Cerdanyola del Vallès, Universitat Autònoma de Barcelona, Revista HMiC, núm. V, 2007

En memòria dels cornellanens morts i desapareguts en els fronts militats i en els camps de concentració nazis. El nostre homenatge, reconeixement, record i agraïment etern a tots els afusellats, detinguts, interrogats, torturats, empresonats, sancionats i represaliats pel franquisme.

Per la llibertat, la democràcia, la pau, la justícia social, la República i el socialisme. Per Catalunya!

Comissió preparatòria de l’exposició “La infància del PSUC (1936-1939). El retorn dels “Papers de Salamanca”, Baix Llobregat” a Cornellà de Llobregat: Elisa Corral Lozano, M. Carmen Romero López i Eliseo Sanabria Esteban

Agraïments: Joan Tardà Coma, Joan Fernández Trabal, Ivan Arcas Blanch, Àngel Merino Benito i Dolores Comas d’Argemir Cendra

Organització: Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), Iniciativa per Catalunya Verds (ICV) i Fundació Nous Horitzons (FNH)

Amb el suport de: Ajuntament de Cornellà de Llobregat